

TÜRKİYE-TÜRKMENİSTAN İLİŞKİLERİ 1990-2010

Fahri TÜRK

Trakya Üniversitesi İ.İ.B.F.
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
E-posta: fahriturk@trakya.edu.tr

Özet

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra çoğunluğu Türkçe konuşan Orta Asya ülkeleri Türk dış politikasının ilgi alanına girmiştir. Böylece Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda hızla gelişmeye başlamıştır. Eski Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer (2000-2007) döneminde Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle ilişkileri önemli derecede kesintiye uğramıştır. Abdullah Gül'ün 2007 yılında cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte Türkiye'nin Orta Asya politikasının Hazar Denizi'ne kıyısı olan Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan gibi ülkeler eksenine oturtulması dolayısıyla Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ikili ilişkilerin canlanmasına neden olmuştur. Son iki yılda Türkiye'den Türkmenistan'a yüksek düzeyde birçok ziyaretin yapılmış olması bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Türkmenistan politikasının iki önemli sacayağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Ankara ile Aşgabat arasında 1992'den beri gelişen eğitim alanındaki ilişkilerdir. Bu bağlamda Türkiye bir yandan Orta Asya ülkeleri ve akraba ve kardeş ülkelere Türkiye'ye öğrenci getirme projesi olan "Büyük Öğrenci Projesi"ni uygulamaya başlamış, diğer yandan da genelde Orta Asya özelde de Türkmenistan'da bizzat okullar kurmuştur. İkinci sacayağını ise Türkiye ile Türkmenistan arasında mevcut ekonomik işbirliği oluşturmaktadır. Bu ekonomik işbirliğinin temelini ise Türkiye'nin Türkmenistan'daki doğrudan yatırımları ve ikili ticareti oluşturmaktadır. Bu bağlamda özellikle Türk özel sektörü önemli bir görev ifa etmektedir. Türk müteahhitler, Türkiye ve Türkmenistan hükümetlerine ve bürokrasiye yakınlıklarından dolayı milyar dolarlık ihaleler almaktadırlar. Bu bağlamda bir örnek verilecek olursa Sehil İnşaat bu ülkede 62 adet ihale almıştır. Söz konusu inşaat firması Türkmenistan'da hali hazırda iki üniversite binası ve bir polis akademisi binası yapmaktadır. Sehil İnşaat bundan başka Hazar Denizi kıyısındaki Avaza turizm bölgesinde üç otel ve bir tatil köyü inşa etmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile Türkmenistan arasında mevcut ikili ilişkiler eğitim, ekonomi ve Türk müteahhitlerinin yatırımlarına odaklanılarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Türkmenistan İlişkileri, Türk Firmaları, Eğitim ve Ticari İlişkiler

Alan Tanımı: Uluslararası İlişkiler-Türk Dış Politikası (Orta Asya)

TURKISH-TURKMEN RELATIONS BETWEEN 1991-2010

Abstract

After the collapse of the Soviet Union Turkish foreign policy focused on the Central Asian Turkic republics. Thus the relations between Turkey and these states started to develop in political, economic and cultural aspects very rapidly. Nowadays there are two main points of the Turkish Central Asia policy. One of these points is the reviving educational relations between Ankara and

Ashgabat since 1992. In this context Turkish officials implemented a grant project for Central Asian students in the academic year of 1992-93, which is regarded as "Big Student Project". The other issue area is the economic cooperation between the both countries. In this respect the direct investments of the Turkish businessmen in Turkmenistan play an important role especially in infrastructural sector. This article examines the Turkish-Turkmen relations between 1991 and 2010 concerning to educational and economical fields.

Key Words: *Turkish-Turkmen Relations, Turkish Private Sector, Educational and Trade Relations*

JEL Classification: F 14, F 59, Z19

1. GİRİŞ

SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya Türk cumhuriyetleri Türk dış politikasının odağına oturduğundan Ankara bölge ülkeleri ile siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmek için büyük bir atak başlatmıştır. Türkiye Orta Asya politikası kapsamında bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerini kültürel ve ekonomik alana kaydırması gerektiğini görmüştür. Özellikle 2000'li yılların sonunda Türkiye'nin Orta Asya politikasını Azerbaycan ve Türkmenistan gibi Hazar bölgesi devletlerine yoğunlaştırması ve 2006'da Türkmenbaşı'nın ölümü Türkiye-Türkmenistan ilişkilerine yeni bir hız kazandırmıştır.

Türkiye'nin Türkmenistan politikası biri eğitim alanındaki ilişkiler olan iki önemli sacayağına sahiptir. Bu bağlamda Ankara'nın 1992 yılında Orta Asya ve Türk ve Akraba Topluluklardan gelerek Türkiye'de okumak isteyen öğrenciler için uygulamaya koyduğu Büyük Öğrenci Projesi önemli bir rol oynamaktadır. Ankara ve Aşgabat arasındaki eğitim ilişkilerinin bir diğer unsuru ise, Türkmenistan'da açılan okullardır. Türkiye'nin Türkmenistan politikasının ikinci sacayağı ise ekonomidir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler bağlamında özellikle Türk firmalarının Türkmenistan'daki yatırımları ve iki ülke arasında günden güne gelişen dış ticaret anılmaya değer faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. DİPLOMASİ

Türkiye, 29 Şubat 1992 tarihinde Türkmenistan ile diplomatik ilişkiler kurduktan sonra bu ülke ile kültürel ve ekonomik alanlarda işbirliğini kapsayan çok sayıda anlaşma imzalamıştır. Ancak Türkmenistan'ın 12 Aralık 1995 günü tarafsızlık statüsü elde etmesi ve Türkmenistan Devlet Eski Başkanı Saparmurat Niyazov'un Türkiye'ye karşı soğuk davranması sonucunda ilk başlarda sıcak olan Türkiye-Türkmenistan ilişkileri gitgide soğumuştur. Özellikle Niyazov'un Ekim 1999'da Enerji Eski Bakanı Cumhur Ersümer'i Aşgabat'ta basın önünde "Türk devlet adamları zaten kendi ülke ve milletlerinin çıkarlarını düşünmez" diyerek aelen azarlaması üzerine iki ülke ilişkileri adeta derin dondurucuya atılmıştır. Türkmenistan'da 2007 başlarında iktidara gelen Gurbanguli Berdimuhammedov döneminde bu ülkenin uluslararası izolasyondan kurtulacağı ümit edilmektedir (İkili İlişkilerde yeni bir dönem başlıyor, Zaman, 24.03.2008). Türkmenistan söz konusu anlamsız tarafsızlık yüzünden uluslararası organizasyonlardan uzak durmaktadır. Tabii ki bu durum Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ikili ilişkilerin geleceği açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden Türk diplomasisi Türkmenistan'ın tarafsızlık statüsünden vazgeçmesi için olanca gücüyle kulis yapmalıdır. Örneğin Türkmenistan, Berdimuhammedov'un 2008'de yaptığı Türkiye ziyaretinde söz vermesine rağmen Türkiye'nin girişimiyle başlatılan ve dokuzuncusu 2-3 Ekim 2009 tarihleri arasında Nahçıvan'da yapılan Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları

Zirvesi'ne katılmamıştır (Türk dünyası iki eksikle Nahçıvan'da biraraya geliyor, Zaman, 29.09.2009).

Genelde Türkiye-Orta Asya özelde ise Türkiye-Türkmenistan ilişkilerinin gelişmesine büyük önem veren Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 5 -7 Aralık 2007 tarihlerinde mevkidaşı Berdimuhammedov'u Aşgabat'ta ziyaret etmiştir (Gül: Soyumuz sopumuz bir ama ayrı devletlerdeyiz, Sabah, 7.12.2007). Gül bu ziyaretinde Türk dili uzmanlarını da beraberinde götürmüştür ve bu kişiler cumhurbaşkanına Türkmen yetkililere 34 harften oluşan ortak bir alfabenin kabul ettirilmesi için gerekli girişimlerde bulunmasını önermişlerdir (Türkmenistan'a dil uzmanları götürdü, Milliyet, 9.12.2007). Bu tarihten aşağı yukarı bir yıl sonra 29 Kasım 2008 tarihinde Gül bu kez Berdimuhammedov ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Türkmenistan'ın Hazar kıyısında bulunan Türkmenbaşı şehrinde buluşarak Nabucco projesinde üç devletin işbirliği imkanlarını görüşmüştür (Orta Asya ile yakınlaşan Türkiye somut proje peşinde, Zaman, 29.11.2008). Bu bağlamda Türkiye özellikle Türkmenistan ve Azerbaycan arasında mevcut Hazar'ın iki ülke sınırına yakın Türkmenlerin Ömer, Osman ve Serdarlı, Azerilerin ise Azeri, Çıralı ve Kepez adlarını verdikleri petrol sahalarının bulunduğu bölgelerin aidiyeti konusunda arabuluculuk yapmaktadır. Yıllardır devam eden bu ihtilaf Azerbaycan ve Türkmenistan ilişkilerini gerdiği gibi Nabucco projesinin geleceğini ve işlerliğini de tehlikeye düşürmektedir (Ertan, 2009: 18).

Diğer yandan 24-25 Mart 2008 tarihleri arasında Berdimuhammedov'un Ankara ziyaretinde iki ülke arasında üç tane işbirliği anlaşmasının imzalandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi Türkiye ile Türkmenistan televizyonları arasında işbirliğini, ikincisi iki ülkenin ekonomik işbirliğinin temel yapı taşlarını üçüncüsü ise Türkiye ve Türkmenistan dışişleri bakanlıkları arasında işbirliğini öngörmektedir. Berdimuhammedov bu ziyaretinde Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı "Türkçe Konuşan ülkeler Zirvelerini" desteklediğini de açıklamıştır. Berdimuhammedov söz konusu ziyareti kapsamında Türkiye'de okuyan Türkmen öğrenciler ile biraraya gelmiş ve onlara eğitimlerini bir an önce çok iyi bir şekilde tamamlayarak ülkelerine dönmelerini tavsiye etmiştir. Türkmen lider bu bağlamda özellikle kendi ülkesinde faaliyet gösteren Türk okullarının ülkesinin eğitim kalitesine yaptıkları katkıyı övmekten de geri kalmamıştır (Türkmen öğrencilere destek verdi, Zaman, 26.03.2008). Türkmen lider ikinci kez 27 Ağustos 2009 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette ağırlıklı olarak turizm alanında işbirliği imkanları görüşülmüştür (Türkmen lider turizm konuşacak, Zaman, 27.08.2009).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ise 3-4 Ekim 2008 tarihinde Türk-Türkmen işadamları derneğinin toplantısına katılmak üzere Aşgabat'a gitmiştir. Erdoğan burada yaptığı konuşmada Türkmenistan doğalgazının Trans Hazar Boru Hattı ile Avrupa'ya taşınmasının Türkiye ve Türkmenistan'ın uluslararası camiada itibarını artıracığının altını çizmiştir (Türkmen gazının Hazar hattıyla taşınması bizi daha etkin yapar, Sabah 5. 10. 2008).

3. EĞİTİM

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Türkmenistan Bilim Bakanlığı arasında Şubat 1992'de eğitim alanında işbirliğinin temel ilkeleri belirlenmiş ve 18 Kasım 1996 tarihinde de imzalanan benzer bir protokolle söz konusu esaslar teyit edilmiştir. İki ülke arasında daimi eğitim komisyonlarının sonuncusu 24 Mart 2000 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. Söz konusu bu toplantıda eğitim komisyonlarının kompozisyonu ve iki ülke eğitim ilişkilerinde mevcut problemlerin ortadan nasıl kaldırılacağı konuları ele alınmıştır (http://yeogm.meb.gov.tr/ikili/turk_cum.html/turkmen.html, 25.10.2008).

MEB 1992'den bu yana her yıl Türkçe, Türk kültürü ve milli eğitim sisteminin tanıtılması için seminerler düzenlemektedir. Bu seminerlere Türkmenistan'dan 1992-2008 yılları arasında toplam olarak 147 kişi katılmıştır. Böylece Türkmenistan kurslara katılım bakımından Azerbaycan (250), Kazakistan (208) ve Kırgızistan'ın (181) ardından dördüncü sırada gelmektedir. Özbekistan'dan ise söz konusu dönemde sadece 45 kişi bu seminerlere katılmıştır (<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/seminer.html>, 25.10.2008). MEB Türkmenistan'a ders kitabı ve araç gereçleri yardımının yanında bu ülkeden öğrenci ve öğretmenleri düzenli olarak Türklerin milli bayramlarında Türkiye'ye davet etmektedir. Eğitim alanında bir diğer işbirliği alanı ise Türkmenistan'da toplam altı okulla yapılan kardeş okul projesidir (http://yeogm.meb.gov.tr/ikili/turk_cum.html/turkmen.html, 25.10.2008).

Türkiye'nin 1992/93 öğrenim yılında Orta Asya ve Türk ve Akraba Topluluklara yönelik olarak başlattığı ve 10 bin öğrenci projesi olarak ta bilinen bu uygulamanın resmi adı Büyük Öğrenci Projesi'dir. Ankara bu proje kapsamında Aşgabat'a 1992-2008 yılları arasında 4.896 öğrencilik kontenjan vermiş olmasına rağmen, Türkmen Hükümeti bu kontenjanın 3.957'sini kullanmıştır. MEB'nin verilerine göre 2008 yılına kadar Türk üniversitelerinden toplam olarak 1.485 Türkmen öğrenci mezun olmuştur. Ekim 2009 itibarıyla baktığımızda Türk üniversitelerinde toplam olarak 605 Türkmen öğrenci okumaktadır. 2008/09 öğretim yılı için Türkiye Türkmenistan'a 120 öğrencilik bir kontenjan tahsis etmiştir. Lisans düzeyinde okuyan yabancı uyruklu bir öğrenci 2010 itibarıyla aylık olarak 270 TL'lik bir burs almaktadır. Bu miktar yüksek lisans öğrencileri için 340 ve doktora öğrencileri için ise 400 TL olarak belirlenmiştir (<http://yeogm.meb.gov.tr/rehberi/bursmiktari.htm>, 05.05.2010) Bunun haricinde öğrencilere yurtlarda ücretsiz konaklama imkanı tanınmakta ve kitap, paso, giyecek vb. yardımlar yapılmaktadır.

Türkiye'de Eylül 2009 itibarıyla dil kursundan doktora düzeyine kadar toplam olarak 2.450 Azeri ve Orta Asyalı öğrenci bulunmaktadır. Türkmenistan toplam öğrenci sayısı bakımından Azerbaycan ve Kırgızistan'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'de 2009 yılında Türklere dil bakımından uzak olan Tacikistan'dan toplam olarak 50 öğrenci eğitim görürken Özbekistan'dan sadece 39 öğrenci bulunmaktadır. Türkiye'de Eylül 2009 itibarıyla Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklardan gelerek (46 ülke ve özerk bölge) okuyan toplam öğrenci sayısı 5.347'dir. Buna karşılık aynı dönemde Türkiye'de beş Orta Asya ülkesi ve Azerbaycan'dan toplam olarak 2.450 öğrenci bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle Türkiye'de devlet burslu olarak okuyan yabancı öğrencilerin yüzde 45,8'i beş Orta Asya ülkesi ve Azerbaycan'dan gelmektedir (<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/aogrenci.html>, 11.09.2009).

Büyük Öğrenci Projesi'nin amacı Türkiye ve Türklük dostu bir nesil yetiştirme ve söz konusu ülkelerle dostane ilişkiler geliştirmektir. Özellikle Türkçe ve Türk kültürünü yaymak bu projenin diğer önemli hedeflerindedir (Ahmetbeyoğlu, 2007: 401). Ne var ki bu projenin uygulanmasında bazı sorunlar yaşanmaktadır. Yani pratikte öğrenciler çeşitli problemlerle karşı karşıyadırlar. Bu problemlerden bazıları; Türkçe kurslarının süresinin kısalığı, bursların yetersiz oluşu, öğrencilerin çevrelerine uyum sorunu ve Türkiye ve Türkler hakkında yeterince bilgilendirilmemesi ve Türkiye'den alınan diplomaların Tataristan gibi bazı ülkeler tarafından tanınmaması şekilde sıralanabilir. Maddi imkansızlıklardan dolayı birçok yabancı uyruklu öğrenci öğrenimlerinin yanı sıra çalışmak durumunda kaldığından öğrencilerin eğitim kalitesi düşmekte ve eğitim süreleri uzamaktadır. Bu ve benzer nedenlerden dolayı özellikle Orta Asya'dan gelen öğrencilerde okulu bırakma oranı daha yüksektir. MEB'nin 1999'da yaptırmış olduğu bir araştırmaya göre 1992-1998 yılları arasında Türkiye'de okuyan 16.692 yabancı öğrenciden sadece 2.133 öğrenci okudukları

okullardan mezun olmuş buna karşılık aynı dönemde 5.889 öğrenci de çeşitli nedenlerden kaydını sildirmiştir (Ahmetbeyoğlu, 2007: 406). Bir diğer ifadeyle Türkiye'ye okumaya gelen öğrencilerin %35,2'si kaydını sildirmiştir. Buna karşılık okulunu bitiren kişilerin oranı ise % 12,7'de kalmaktadır. Yani her on Orta Asyalı öğrenciden biri öğrenimini tamamlayabilmektedir. Bu veriler ışığında Büyük Öğrenci Projesi'ni başarısız olarak değerlendirmek dahi mümkündür. Türkiye'nin büyük paralar harcayarak yürüttüğü böyle bir projede bu kadar az öğrencinin mezun olması ivedilikle aşılması gereken bir sorun olarak Türk devlet yetkililerinin önünde durmaktadır. Türkiye burslu olarak ülkesine gelen yabancı öğrencilerin öğrenimlerini iyi bir şekilde tamamlamaları için gereken bütün önlemleri almalı ve ehemmiyetle bu işin üzerine eğilmelidir. Türkiye, Orta Asya ülkelerinden burslu öğrenci getirmenin yanında Aşgabat'ta toplam olarak 59 eğitimcinin görev yaptığı dört tane eğitim kurumu kurmuştur

(<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/ogrtmen.html,25.10.2008>). Türkmen kızlarının (229) erkeklere (44) oranla Türkçe kurslarına daha çok ilgi gösterdikleri görülmektedir. Bir diğer ifadeyle söylenecek olursa Türkçe kursuna katılanların yaklaşık % 84'ünü kızlar oluşturmaktadır. Buna karşılık erkeklerin oranı ise % 16'ya tekabül etmektedir. Bunun en önemli nedeni kızların Türkmenistan'da faaliyette bulunan Türk firmalarında erkeklere nazaran daha kolay istihdam şansı bulmalarındır. Ancak bu noktada kızların Türkçeye daha fazla ilgi göstermelerinde Türk firmalarının ihtiyaç duyduğu işgücünün geleneksel olarak kadınların istihdam edildiği sekreterlik ve büro hizmetleri gibi alanlar olması da önemli bir rol oynamaktadır. Fethullah Gülen Hareketi'ne bağlı veya yakın duran işadamları hem Orta Asya'da hem de dünyanın diğer yerlerinde genellikle "Türk Okulları" olarak adlandırılan çeşitli okullar kurmuşlardır. Bu okullar Orta Asya milletleri ile Türkler arasında bir kültür köprüsü niteliğindedir.

4. TİCARİ İLİŞKİLER

Türkiye ile Türkmenistan arasında 2 Aralık 1991 tarihinde imzalanan ilk anlaşma bilim ve ticaret alanında işbirliğini öngören anlaşmadır. Gül'ün 2007 yılında Türkmenistan'a yaptığı ziyarette her iki ülkeden ulaştırma, eğitim, sanayi ve enerji bakanlarının dahil olduğu hükümetler arası bir komisyon kurmuştur. Bu komisyon Avaza bölgesinde yapılan turizm projeleri ve kurulması düşünülen serbest ticaret bölgesinde yatırımlar için teklif hazırlamakla yükümlenmiştir. Niyazov zamanında başlatılan Avaza turizm projesi için 1,5 milyar Amerikan doları harcanması düşünülmektedir (soy sopumuz bir devletimiz ayrı, Hürriyet, 7.12.2007).

Türkiye ile Türkmenistan 1992 yılından bu yana ticaret, bilim, eğitim ve teknoloji alanlarında işbirliği yapmaktadır. Ankara ile Aşgabat arasındaki dış ticaret hacmi 2002 yılında 216 milyon Amerikan doları iken, 2007 yılına gelindiğinde bu rakam 750 milyon Amerikan dolarına çıkmıştır. Böylece Ankara, Moskova ve Tahran'ın ardından Aşgabat'ın dış ticaretinde üçüncü ortağı konumuna yükselmiştir. Türkiye'ye petrol ve doğalgaz ürünleri, tekstil, kimyasal maddeler ihraç eden Türkmenistan Türkiye'den demir, çelik, inşaat malzemeleri, kimyasal ve gıda maddeleri ithal etmektedir. 2008 yılı verilerine göre Türkmenistan'da inşaat, enerji ve tekstil sektöründe faaliyet gösteren toplam 400 civarında Türk girişimci bulunmaktadır (Aşgabat'a sıcak mesaj: Tek millet iki devletiz, Zaman, 4.10.2008). Türkmenistan'daki yabancı firmaların üçte biri Türk firmasıdır. Yani bütün dış yatırımların % 35'i Türkiye kaynaklıdır. Türk inşaat firmaları Türkmenistan'da yürütülen müteahhitlik hizmetlerinin % 95'ini yürütmektedir (Orta Asya'dan önemli ziyaret, Zaman, 24.03.2008). Türkmenistan'da faaliyet gösteren Türk firmaları 1992-2008 yılları arasında 14,1 milyar Amerikan doları tutarında proje gerçekleştirmişlerdir. Bu meblağın 4 milyarını 2008'de üstlenen Türk firmaları 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise toplam değeri

bir milyar 663 bin Amerikan doları değerinde 26 proje üstlenmişlerdir. Bu projelerin büyük çoğunluğu Avaza turizm bölgesinde üstlenilen müteahhitlik işidir (Türkmen lider turizm konuşacak, Zaman, 27 Ağustos 2009).

Dış ticaretten sorumlu Eski Bakan Kürşad Tüzmen'in bildirdiğine göre Türk firmaları 2008 yılında Türkmenistan'da toplam değeri takriben beş milyar Amerikan doları olan projeler üstlenmişlerdir (Başbakan Türkmenistan'ı Nabucco'da ortaklığa çağırdı, Sabah, 30.04.2008). Türk Eximbank Türkmenistan'a 1992 yılında 75 milyon Amerikan doları tutarında bağlı kredi vermiştir. Bundan başka Türk Hükümeti Türkmenlere 88,3 milyon Amerikan doları değerinde proje kredisi vermiştir (Türkmenistan Ülke Bülteni, 20).

Resmi olmayan rakamlara göre Türkmenistan'da kayıtlı olduğu söylenen 400 Türk firmasının sadece 30 kadarı faaliyettedir. Türkmenistan'da 350'nin üzerinde inşaat ve alt-yapı projesi Türk firmaları tarafından üstlenilmiştir. Söz gelimi Türk firmalarının 2004 yılında üstlendiği projelerin sayısal değeri 5,5 milyar Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir. (http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/5657690_p.asp,11.11.2008). Polimeks, Hayat İnşaat, Efor İnşaat, 5M İnşaat, Sece İnşaat, BVT İnşaat, Sehil İnşaat ve GAP İnşaat gibi firmalar Türkmenistan'da inşaat sektöründe faaliyet gösteren Türk firmalarından bazılarıdır. Söz konusu bu şirketlerin tamamladığı projeler arasında Uluslararası Türkmenbaşı Havaalanı, Laing Havaalanı, Milli Müze Binası, Başkanlık Sarayı, Türkmenbaşı Olimpiyat Stadı, Kopetdağ Stadı, Devlet Arşiv Binası, Türkmenbaşı Rafinerisi'nin restorasyonu, çeşitli otel inşaatları ve hükümet binaları gibi yapılar bulunmaktadır (Türkmenistan Ülke Bülteni, 20). Bundan başka İçkale İnşaat tarafından 500 seyirci kapasiteli ve 18 milyon Amerikan dolarına mal olan modern bir sinema yapılmıştır.

Türkmenistan'da faaliyette bulunan Türk inşaat ve alt-yapı firmaları 2002 yılının ortalarından bu yana bu ülkede müteahhitlik işi üstlenmeye devam etmektedirler. Bu sektördeki firmalar faaliyetlerinin ilk yıllarında genellikle tekstil firmaları için fabrika ve atölyeler inşa etmişlerdir. Bundan sonra ise otel, havaalanı, su arıtma tesisleri gibi binaların yapımına odaklanmışlardır. Türkmenistan'da faaliyette bulunan Türk müteahhitlik firmalarının 1991 ile 2004 yılları arasında 5 milyar Amerikan doları değerinde iş yapmalarına karşılık, yüklenen proje değeri 2004-2006 yılları arasında ise 1,3 milyar Amerikan doları olarak gerçekleşmiştir.

Muhammed Çap'ın Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yaptığı Sehil İnşaat Firması Türkmenistan'da sonuncusu 15 Mayıs 2009 tarihinde üretime açılan demir-çelik fabrikası olmak üzere toplam 52 projeye imza atmış durumdadır. Turizm ve eğitim sektöründe de faaliyet gösteren bu firma iki üniversite ve bir polis akademisi inşa etmiştir. Söz konusu firma bundan başka 2009 yılına kadar Avaza turizm bölgesinde bir tatil köyü ile üç otel inşaatı gerçekleştirmiştir (<http://www.turksoylaipekyolu.com/Detaylar.aspx?item=11120>, 11.11.2008). Yabancı firmalar Avaza bölgesinde 5 milyar Amerikan dolarından fazla proje gerçekleştirmişlerdir. Bu bölgede yatırım yapan Türk firmaları arasında ise; Sehil İnşaat, Polimeks, İçkale İnşaat, Engin Grubu ve Belda gibi girişimciler yer almaktadır. Söz gelimi Belda Avaza bölgesinde 26 milyon Amerikan doları değerinde 400 yatak kapasiteli bir rehabilitasyon merkezi yapmıştır (<http://www.rotahaber.com/haber/20080325/Turkmenistana-turizmi-ogretecegiz.php>, 11.11.2008).

Bu bağlamda Türkiye Türkmenistan ticari ilişkilerinde bazı sorunlara da değinmek gerekmektedir. Türkmen Hükümeti'nin fonksiyonel bir pazar ekonomisini oluşturacak reformları yapmadaki isteksizliği, Türk firmalarının Türkmen pazarına kolay girememesi, Türk yatırımcıların finansal alandaki yetersizlikleri, Türkmen Hükümeti'nin Türk firmalarının hak ettiği paraları zamanında ödememesi, iki ülke arasında akreditasyon mekanizmasının yokluğu, Türkmenistan'da serbest

piyasa ile resmi döviz kurları arasındaki büyük fark ve Türk işadamlarına vize alma yükümlülüğü getirilmesi gibi hususlar Türk firmalarının faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen önemli sorunlardan bazılarıdır (<http://www.turksoylaipekyolu.com/Detaylar.aspx?item=11120>, 11.11.2008).

5. SONUÇ

A. Gül'ün Aralık 2007 ve Kasım 2008'de Türkmenistan'a yaptığı ziyaretlerin ortaya koyduğu gibi cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihten bu yana Türkiye Türkmenistan ile ilişkilerini geliştirmektedir. Diğer yandan Berdimuhammedov'un Mart 2008'de Türkiye'ye yapmış olduğu ziyarette ise iki ülke kültür ve ekonomi alanlarında ikili ilişkilerini geliştirme hususunda hemfikir olduklarını açıklamışlardır.

Türkiye'de öğrenim gören 2.450 Orta Asyalı öğrenciden 605'i Türkmenistan'dan gelmektedir. Diğer bir ifadeyle yaklaşık her dört Orta Asyalı öğrenciden biri Türkmen'dir. Lisans eğitiminde bulunan Orta Asyalı öğrenciler arasında ise Türkmenistan birinci sırada yer almaktadır. Fakat Orta Asya'dan gelen öğrenciler arasında okulu bırakma oranının yüksek olması Türkiye açısından önemli bir handikaptır. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki dış ticaret hacmi her ne kadar 2005-2008 döneminde 2001-2004 dönemine nazaran ikiye katlanmış olsa da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler daha çok Türk firmalarının Türkmenistan'da yaptığı yatırımlarda kendini göstermektedir. Türkmenistan'da gerçekleştirilen yabancı yatırımların % 35'ini Türk firmaları gerçekleştirmektedir. Yukarıda vurgulandığı gibi Türkmenistan'da çalışan Türk firmaları 2004'e kadar 350 adet inşaat ve alt-yapı projelerini hayata geçirmişlerdir. İnşaat firmaları arasında GAP İnşaat ve Sehil İnşaat Ankara'da hükümet çevrelerine yakın olmaları dolayısı ile özel bir öneme haizdirler. Bu bağlamda son anılan şirketin Türkmenistan'da 52 inşaat projesi gerçekleştirmesi tesadüfi değildir.

KAYNAKÇA

Ahmetbeyoğlu Ali, Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye eğitim için gelen öğrencilerin karşılaştıkları meseleler, Öztürk Necdet, Satan Ali (Ed.) Türk dünyasının problemleri ve çözüm önerileri. İstanbul 2007, 401-407.

Başbakan Türkmenistan'ı Nabucco'da ortaklığa çağırdı, Sabah, 30.04.2008.

Ertan, Fikret, Türkmen liderin ziyareti ve Türkmen Azeri ihtilafı, Zaman, 27.08.2009.

Gül: Soyumuz sopumuz bir ama ayrı devletlerdeyiz, Sabah, 7.12.2007.

http://yeogm.meb.gov.tr/ikili/turk_cum.html/turkmen.html, 25.10.2008.

<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/seminer.html>, 25.10.2008.

<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/ulkeler.html>, 25.10.2008.

<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/ogrtmen.html>, 25.10.2008.

<http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/ogrencisaydag.html>, 25.10.2008.

<http://yeogm.meb.gov.tr/rehberi/bursmiktari.htm>, 05.05.2010.

http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/5657690_p.asp, 11.11.2008.

<http://www.turksoylaipekyolu.com/Detaylar.aspx?item=11120>, 11.11.2008.

<http://www.rotahaber.com/haber/20080325/Turkmenistana-turizmi-ogretecegiz.php>, 11.11.2008.

İkili İlişkilerde yeni bir dönem başlıyor, Zaman, 24.03.2008.

Orta Asya'dan önemli ziyaret, Zaman, 24.03.2008.

Orta Asya ile yakınlaşan Türkiye somut proje peşinde, Zaman, 29.11.2008.

Soy sopumuz bir devletimiz ayrı, Hürriyet, 7.12.2007.

Türk dünyası iki eksikle Nahçıvan'da biraraya geliyor, Zaman, 29.09.2009.

Türkmen öğrencilere destek verdi, Zaman, 26.03.2008.

Türkmen gazının Hazar hattıyla taşınması bizi daha etkin yapar, Sabah 5.10. 2008.

Türkmen lider turizm konuşacak, Zaman, 27.08.2009.

Türkmenistan Ülke Bülteni, Aralık 2007, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.

Türkmenistan'a dil uzmanları götürdü, Milliyet, 9.12.2007.